

A MEGTÁMADOTT KAZINCZY.

Csokonai Mihály elhúnytát, a magyar népies műzsa e nagy veszteségét Kazinczy Ferencz adta hírül az országnak. 1805. január 29-én temették el »literatúránknak felejthetetlen diszét« mint a *Necrolog a Magyar Kuvirban* meleg méltatással kezdi és másnap írta meg Kazinczy a necrologot, mely neki sok keserűséget, sok méltatlan megtámadtatást okozott,

Jól ismeretes az a híres irodalmi pör, mely a halott költő gyászjelentése miatt Kazinczy és főleg Debreczen két írója között támadt.

Kazinczy nagyrabecsülte Csokonait és műzsáját. Ámde az ő szentimentalizmussal bevont, amúgy is érzékeny ízlése, természete, póriast látott a népiesben, a Csokonai erőteljes, sarkantyús csizmás műzsája őt némiképen bántotta. Finomság, légiesség, jó izlés a végletekig, ez volt Kazinczy ideálja. Mikor Csokonainak síremléket indítványoz a szerencsétlen sorsra jutott Schiller idézetét »*Árkádiában éltem én is*« akarja a magyar poéta sírkövére vésetni s annyira megy a népies kifejezések kerülésében, hogy a *Kultsár* féle *Hazai és Külföldi* tudósításokban (1806.) közzétett indítványában többek közt így szól: »A monumentum felső részében pedig a *Lepe (rút és közönségesebb* neve: *Pillangó*) fog lepdesni,« Ime ez egy szó iránt való borzalma eléggé megmagyarázza, hogy mennyire félt minden *közönségestől*, nemes, de a népiesség bája, varázsa és igaz becsessége iránt nem egészen teljes érzékkel bíró ízlése.

Nos, megszenvedett, szegény, úgy a necrologért, mint a sírfeliratért. A necrolog egyik helyét félreértették: »Nagy kedvességet nyert versei által — írja Csokonairól — még nagyobbat azoknál, a kik őtet közelebről ismerhették, szíve szelíd és jámbor volta által; mert az ő *affected* és nem *affected* *misanthropiájából* úgy sugárlott ki mindig az emberi szeretet, mint *affected* cynismusából az *aesthetikai lélek*.«

Ez utolsó mondat zúdította rá a harag első áráját. Bár az egész necrologon igaz fájdalom és meleg elismerés hangja vonúl végig, néhányan Debreczenben erősen kikeltek ellene *misanthropia* s az *affected* kifejezések miatt. Nyilvánvaló, hogy Kazinczy távolról sem akarta bántani Csokonai emlékét. Ám Csokonai tisz-

telőiben a kegyelet oly erős volt, hogy e békés érzelemnek akart áldozni a nyugvó halott emléke ellen kihorgászott vélt bántalom megtorlásával. Bizonyára közreműködött ebben a Kazinczy hírneve és sikerei miatt való apró féltékenykedés és *irigység* is,

A vita kezdetben csak lappangott. Kazinczy magán leveleiben panaszolt félreértetése miatt. Egyik levele *Cserai Farkas* erdélyi barátjában azt a nemes gondolatot támasztotta, hogy a Csokonai sírját emlékkővel kell megjelölni. »Késznek is jelentette magát« arra, hogy az egész költséget fedezi, de azt akarta, hogy a nemzet filléreiből gyűljön össze az emlékkő alapja. Kazinczyra bizta hát a felszólítás megírását. Nemes hévvel teljesítette Kazinczy e föladatot s azzal a határozott reménnyel és szándékkal, hogy az elhúnyt költő sírjánál támadt harag e sírnál az emlékkő felállításával fog véget érni.

Közzé tette tehát a már említett felszólítást. Az is ismeretes, hogy a sírfelirat szövegének *páratlanul* komikus (az ember majdnem azt hinné rosszakaratú) félreértéséből most még nagyobb hajszát kezdtek Kazinczy ellen. Azt magyarázták ki egyik lexikonból, hogy Arkádia = marhalegelő. És hiában tette meg fölszólításában Kazinczy egyik gyűjtőnek Debreczenben Kis Imrét, ez megtámadta s később Fazekassal együtt gorombaságokat irt róla.

Kazinczy megbántott önérzettel s keserűséggel, de eléggé tárgyilagosan válaszolt e támadásokra, a vita a *Hazai és Külföldi Tudósításokban* folyt le és az irodalomtörténetben jól ismeretes. Ámde nem ismeretes egy érdekes körülménye e vitának, mely határozottan még inkább a Kazinczy javára billenti a mérleget, bár természetesen kétségtelen, hogy itt Kazinczynak volt igaza, s hogy ellenfelei, kik az irodalom terére nem való durva hangot használtak (megbotránkozására a közönségnek) nagy méltatlanságot miveltek a magyar irodalom e nemes alakjával.

Kezembe került ugyanis Kazinczy irodalomtörténeti nevezetességű *indítványának*, melyet az Arkádiában feliratu siremlék felállítására tett, *eredeti kézírata*.

E kéziratból megállapíthatom, hogy a Kazinczy eredetileg írott cikkeinek *csupán fele* jelent meg. *Kultsár István* a *Tudósítások* szerkesztője a Kazinczy beküldött cikkelyének felét *egyszerűen kihagyta*.

Hogy mi volt az indító oka e szerkesztői cselekedetének, annak hiteles magyarázata az, hogy Kultsár a kihagyott részben polemikus tartalmat látott s aggodalmasan békés természete miatt nem akarta — véleménye szerint — elmérgesíteni az ügyet. E magyarázatot azért mondom hitelesnek, mert ezt a kézirat jelenlegi tulajdonosától, *Hindy Árpád* úrtól hallottam, kinek néhai atyja, *Hindy Iván*, segédszerkesztője volt Kultsárnak és tőle magától tudta a kihagyás okát.

Tény az is különben, hogy *Kultsár*, aki sokat adott az irodalom terén működők közt a békére, még a Kazinczy *később*

beküldött és e tárgyra vonatkozó két czikkelyét is *nagy későre* adta ki.

A szóban levő első czikkelynek (*Csokonainak sírköve*) megkurtítása azonban, legalább véleményem szerint, nem volt szerencsés cselekedet.

Kultsár csupán a sírkőre vonatkozókat adta ki, ellenben teljesen kihagyta ama részt, melyben Kazinczy *már ekkor* szükségesnek vélte, Csokonai emléke iránt, a béke érdekében, félremagyarztatásának elosztatásául az *affectált* és a *misanthropia*, meg a *cynizmus* kifejezések miatt magyarzatot adni. Igaz, hogy e részben is helyenként kiténik Kazinczynak majdnem hevességig menő méltatlankodása, de úgy hiszem, e rész néhány szívből jövő meleg sora eleve lefegyverezte volna a támadókat és talán, ki merné biztosan állítani, *más* magyarzatát is találták volna az *Árkádiának*, ha olvassák vala Kazinczynak bevallott meleg vonzalmát Csokonai iránt.

A megnem jelent rész így hangzik:

»Ez úttal pedig légyen szabad azon Jelentés eránt, mellyet Csokonainak halála és Irásainak kiadása felől a Magyar Kurir' leveleiben tettem volt, némelly dolgot jelentenem:

Azon soraimat, mellyben én Csokonait festettem és az *affectált* és *non-affectált* *misanthropia*, az *affectált* és *non-affectált* *cynizmus* felől szólottam, némellyek meg nem értették, némellyek megérteni nem akarták. Kiki a' maga szemével akar látni, 's azt ellenzeni nem szabad, nem kell és nem lehet; becsesbb kincse az emberiségnek ennél nincsen. De bár csak azok, a' kik nem a' szerint látnak mint *mások mindnyájan*, vagy a mi még jobb, mint a *jószeműek*, meggondolnák, hogy a' sárgaság kórja is a maga szemével lát, és még is hibásan lát, midőn azzal lát, 's a' mások kárhoztatásában 's a' mások oktatgatásában ne volnának oly felette serények! Ellenben voltak, a' kik Csokonait nem ismerték kevésbbé, 's tudják, hogy ő a' *Természet' és Igazság'* *misanthropus* és nem *misanthropus*, *cynikus* és oh! melly igen nem *cynikus emberét* tette volt magának ideáljául, 's ezek rá ismertek szavaim' értelmére, 's azt vallják, hogy Csokonainak sem igazabb, sem kedvezőbb képét festeni nem lehetett.

Ezeknek javallása nékem tökéletes elégtétel azon meg nem érdemelt gáncsért, hogy a Megholtat, a' ki eránt éltében barátságot mutattam volt, most bántottam, 's azon bánatomért, hogy kesergő anyját elszomorították. Szavaimért nincs okom pirulni, 's azt írám, a' mit ottan írtam, ha megírva nem volna is, 's ha a Kurir leveleit Merkúr a' Styxen túl szállítja, tudom, Csokonai előtt kedvesebb az a gáncs, mellyel felőle én szólottam, ha gáncs tudniillik! mint az a fojtogató *suffitus*, mellyet sírja mellett oly sokan gyújtottanak.

Azon Jelentésemben, azt fogadtam volt, hogy minden Irásait éntőlem fogja venni a' Publicum. Azonban sokan azt óhajtották,

hogy azok úgy lépjenek közre, a' mint őket Cs. hagyta volt. Ime, megvan a' mit óhajtottak. Igen kedves és méltán igen kedves barátja, Kis Imre Úr úgy adá-ki mind Lilláját 's Odáját, mind Alkalmatossági verseit 'stbb. a' hogy' azokat Csokonainak papirosai közt lelte. A' Publicum tehát látja, mi és milyen az, a' mit Cs. hagyott. Én jobb rendbe szedve, a' hol az *igen-jó* daraboknak nem léssen ártalmára a' *nem-igen-jó* és az *igen-nem-jó* darabok szomszédsága, 's a' gondatlanság' sok hibájától megtisztogatva adom-ki majd azoknak azt a' részét, mely a' Publicum figyelmére minden tekintetben érdemes, 's így osztán a' Publicum ezt a' kedves Poetáját két kiadásban fogja bírni, mellynek egyike külömböző néző pontokból tekintve vetekedni fog az elsőségért a' másikával.

Kérem mind azokat, a' kik a Grátziáknak oltárán áldoztanak, hogy Csereimnek szándékát segélljék-elő. Szolgáljon az is a Nemzet' gondolkodásának 's érzésének nemesítésére, mely örök törekedése minden Jóknak. — Széphalom, Abaujnak éppen határszéleiben, Sáros Patakhhoz három, S. A. Ujhelyhez, Zemplényben egygyarányira, Juliusnak 30-d. 1806.

KAZINCZY FERENCZ.

A kézirat elején: Der Setzer wird gebeten, die Orthographie und alle Interpunctionen dieses Aufsatzes zu befolgen und daran nichts zu ändern.

A betűrakó kérettetik, hogy az itt következő Conceptusnak minden orthographiai különöskéit híven megtartsa és rajta semmit ne változtasson.

A vita későbbi menetében Kazinczy *Magyarázó Jegyzéseiben* mégis felhasználta a Kultsár által ki nem adott rész néhány mondatát apró változtatásokkal.

De az a tény, hogy ő már a síremlék létesítésére közzétett felhívásában határozottan megkísérli s oda törekszik, hogy minden viszálynak s villongásnak, félreértésnek s keserűségnek véget vessen, hogy e czélból már akkor kifejti nézeteit Csokonayról, s magyarázatát adja a nekrolójában írt, elcsúrt-csavart szavaknak: ez a tény, melyet örömmel konstátálok, újabb bizonyosága a Kazinczy fenkölt lelkének, nagy és nemes — de félreértett — szellemének.

DR. GYALUI FARKAS.

